

Peisajul ca patrimoniu. Valoarea parcurilor monument.

STUDII: PARCUL ȘTIRBEY ȘI PARCUL CAROL

Lect. drd. arh. Cristina ENACHE

Delimitări generale

Contextul general urban contemporan este caracterizat în primul rând de moștenirea culturală urbană a epocilor trecute. Modul în care aceasta reprezintă sau nu un element de identitate în cadrul orașelor depinde de societatea care consumă și trăiește spațiul respectiv, de capacitatea acesteia de a-și apropria locul, de capacitatea de adaptabilitate a spațiului noilor nevoi, cerințe, aspirații. Dincolo de valoarea istorică, extrem de importantă devine valoarea socială, într-o perioadă în care contactele virtuale iau locul celor fizice, comunicarea reprezintă un element atât de utilizat încât se pierde valoarea în sine a conceptului, făcând loc superficialității. Virtualul sporește nevoia de contact și comunicare fizică, spațiul public și ceea ce el oferă capătă o importanță mai mare ca oricând, identitatea și caracterul fiind esențiale într-o lume a mobilității, a dematerializării, a comunicației.

Revoluția tehnologică informațională a condus la discontinuitate și schimbare, având un impact incomparabil mai mare decât orice altă revoluție anterioară, pentru că se manifestă la scară planetară, fiind indiferentă obstacolelor geografice, economice, istorice, culturale. Dincolo de faptul că ușurința de transmitere a informației poate determina un șoc cultural, prin gestionarea întregii informații digitale, incluzând informațiile despre patrimoniu, vizibil și accesibil oriunde în lume și transmisibil în orice parte a globului, societatea informației oferă o oportunitate fără precedent dezvoltării culturale în promovarea valorilor locale și în inițierea unor programe de dezvoltare regională pornind de la acest obiectiv.¹

Istoria orașelor demonstrează o evoluție inconstantă, compusă din continuități și discontinuități; orice proiect urban trebuie să țină cont atât de contextul temporal pe care cadrul construit îl oferă — trecut și viitor, dar și de spațiul în care se înscrie. Din secolul XX, ritmul urbanizării și dezvoltările tehnologice au creat noi probleme, datorită schimbării raportului spațiu / timp, fiind obligatorie regăsirea raportului orașului cu istoria sa, în

condițiile pierderii identității urbane, precum și identificarea așteptărilor noastre de la epoca contemporană, înainte de a formula și defini noi reguli de intervenție urbană. Purtător al sentimentului de apartenență colectivă, spațiul public are un rol esențial în definirea caracterului urban, el devine în sine loc al identității sociale.

În prezent, orașele se confruntă cu situația recompunerii unor fragmente heterogene într-o viziune de continuitate urbană. Cum spune arhitectul francez Bernard Huet, *“adevărata funcție a proiectului urban este de a produce temporalități, continuitate, regularitate, de a stabili forma spațiilor publice și de a furniza un context arhitecturii... Orașul are nevoie de reguli.”*² Arta construirii orașelor — aflată la interacțiunea dintre societate și teritoriul pe care îl ocupă, are rolul de a asigura un proces continuu de dezvoltare într-un raport echilibrat între prezent și viitor. Cum poate fi recuperată identitatea urbană, și înscrierea acesteia într-o perspectivă contemporană ?

Levi-Strauss afirma la un moment dat că orașul se înscrie între natură și elementul artificial; el este obiect al naturii și subiect al culturii. În urbanismul de astăzi, se pune problema recuperării formelor și apropierii funcțiilor urbane în vederea obținerii unei mixități și diversități, și de a construi imaginea urbană, urmărind afirmarea unui caracter identitar al peisajului urban. Singularitatea și identitatea metropolelor contemporane se construiesc în directă legătură cu imaginea și caracterul pe care acestea îl promovează.

În prezent, identitatea urbană se construiește pe baza a două elemente de forță: *patrimoniul istoric* (care reprezintă în general între 5% și 10% din teritoriul orașului) și *proximitatea marilor spații naturale*. Între aceste două atuuri indiscutabile se situează forma construită a orașului, în care se discută potențialul viitor de dezvoltare. Așa cum poate fi ușor constatat, suntem departe de semnificația puternică pe care Antichitatea sau Renașterea o dădeau arhitecturii, când aceasta se conforma unui sit, formele arhitecturale se transformau odată cu el, formând un tot, constituindu-se în sine ca eveniment. Însă forma urbană păstrează în memoria ei prezența a numeroase epoci. Străzile și piețele urbane, accentele de înălțime, profunzimea perspectivelor, secvențele vizuale compun diversitatea spațiului urban, construiesc caracterul acestuia. Spațiile publice constituie imaginea continuității metropolitane, compunerea acestor spații poate fi dispersată și fragmentată, ca o consecință logică a diversității elementelor pe care le conțin; dar poate fi de asemeni coerentă și continuă, ca directă consecință a noilor idei pe care avem nevoie să le implementăm.

Cele mai importante elemente în identificarea unei regiuni sau unui oraș au fost din totdeauna topografia zonei, clădirile semnificative, ansamblurile construite — oferind acestora o imagine. În prezent, factorul topografic este deseori anulat de expansiunea puternică în teritoriu; devine astfel extrem de important designul urban și arhitectural, ca element de conectivitate și ghidare în teritoriu, conferind forță și contribuind la generarea unei identități.

Studii de caz: PARCUL ȘTIRBEY și PARCUL CAROL

În contextul descris se situează cele două proiecte prezentate în cadrul studiului, identificând situația unor elemente de patrimoniu din categoria ansamblurilor istorice ale parcurilor — monument — diferite ca tipologie de formare, amplasare, scop, deși funcțiunea dominantă a acestora este aceeași — odihnă — agrement:

Parcul Știrbey de la Buftea — parc privat, aparținând familiei Știrbey, și **Parcul Carol** din capitală — parc urban, spațiu public ce îmbină funcțiunea predominantă de promenadă — relaxare cu cea memorială. Planurile urbanistice zonale elaborate pentru cele două parcuri urmăresc stabilirea unor seturi de reglementări care să pună în valoare ansamblurile analizate, în concordanță cu elementele protejate ale acestora — vegetația și obiectele de artă sau arhitectură.

Cele două lucrări se încadrează în intenția de integrare a monumentului istoric de o valoare arhitecturală și peisageră deosebită într-un circuit turistic, în valorificarea și potențarea la nivelul zonei, ca element de identitate regională. În acest sens, se creează necesitatea formulării și aplicării unor măsuri menite să conducă la ameliorarea calității spațiului și sporirea semnificației istorice ca importantă atracție turistică și, implicit, creștere economică a orașului.

PLANUL URBANISTIC ZONAL PARCUL ȘTIRBEY³, Buftea, a fost elaborat în scopul definirii unui mod coerent de organizare urbanistică și peisagistică a Parcului Știrbey, precum și a unui set de categorii de intervenții destinate creării unui cadru spațial — volumetric, ambiental și peisager, corespunzător importanței și rolului său funcțional la scara orașului — ansamblul încadrându-se într-o suită de atracții turistice dispuse împrejurul Bucureștiului.

Obiectivul general al lucrării îl constituie elaborarea unor reglementări integrate (restricții și permisivități de intervenție, pe de o parte, precum și categorii de intervenții în scopul susținerii interesului public), care să orienteze dezvoltarea urbanistică a zonei și valorificarea acesteia.

Parcul Știrbey este un element reprezentativ la nivelul identității urbane a orașului Buftea, fiind situat în zona centrală a acesteia și beneficiind de multiple avantaje - naturale, compoziționale, funcționale. Cu o suprafață de aproximativ 24 de hectare, parcul este amplasat pe malul râului Colentina. Parcul are un caracter eminent peisagist, tratata liberă, organică, conformându-se elementelor naturale, neexistând nici o referință sau aluzie de organizare geometrică. Prin urmare, parcul Știrbey poate fi încadrat în categoria, exemplificată prin numeroase exemple, a parcurilor romantice de reședință existente în Muntenia și Țara Românească în care elementul compozițional liber este unicul prezent.

Documentele avute la dispoziție nu permit stabilirea cu precizie a perioadei de realizare a parcului și nici a autorului său — arhitect sau inginer având cunoștințe peisagere. Se poate presupune că parcul a fost amenajat

Turnul de apă, proiectat de Anghel Saligny

Palatul Știrbey

Turnul de intrare

Capela

odată sau imediat după construcția palatului, prin urmare în jurul anului 1864, de către Alexandru Știrbey, fiul domnitorului, ținând cont de inscripția de pe fațada palatului, care indică realizarea acestuia. Întreaga amenajare a parcului este opera unor specialiști care au integrat în amenajarea peisageră posibilele grupuri de arbori frecvent întâlniți de-a lungul unui curs de apă.

Totodată, cercetarea la fața locului a permis constatarea că o mare parte din arborii cei mai bătrâni (ușor de identificat prin înălțime și grosimea trunchiului) se află de-a lungul aleilor principale, fapt care confirmă convingerea că plantarea acestora s-a făcut pe baza unui proiect al parcului.

Aflat pe cornișa râului Colentina și bogat în elemente de valoare la nivel spațial – configurativ și arhitectural, Parcul Știrbey are un real potențial de dezvoltare, constituindu-se ca pol de agrement la nivel zonal și orașenesc. Importanța parcului în ansamblul orașului este dublă, fiind:

- un element major în rețeaua de spații plantate din jurul capitalei, cu funcție de recreere – odihnă, agrement,
- un loc reprezentativ, istoric – funcție dominantă, pusă în evidență la nivel spațial – compozițional de conceptul original al ansamblului.

P.U.Z. Parcul Știrbey, Buftea urmărește realizarea următoarelor obiective specifice:

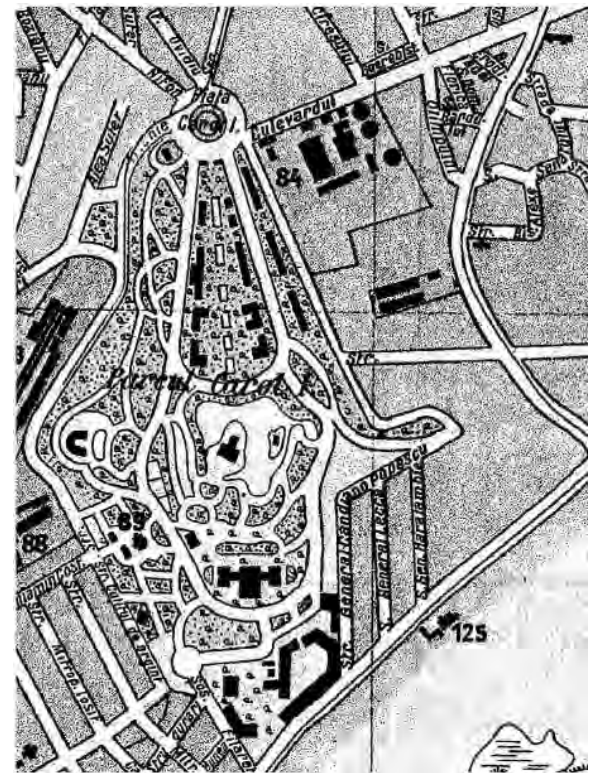
- stabilirea unui mod de organizare coerentă (din punct de vedere arhitectural, peisagistic și urbanistic) a zonei precizând, de asemenea, categoriile de intervenție necesare concretizării sale;
- configurarea unui cadru spațial-volumetric, ambiental și de imagine corespunzător importanței valorilor sale de patrimoniu natural și rolului său în conturarea unei imagini de marcă a regiunii București - Ilfov, ca metropolă de talie europeană;
- protejarea, reabilitarea și valorificarea patrimoniului natural reprezentat de spațiile verzi din zonă în conexiune cu ecosistemele din teritoriu;
- distribuirea echilibrată și eficientă a activităților în zonă, în concordanță cu funcțiunea urbanistică determinantă, vocația zonei și inserarea sa în contextul spațial-funcțional al orașului.

PLANUL URBANISTIC ZONAL PARCUL CAROL⁴ se încadrează în strategia de dezvoltare a municipiului București, prin accentuarea identității Capitalei în concordanță cu aspirația sa de a deveni o metropolă europeană. În acest sens, se creează necesitatea formulării și aplicării unor măsuri menite să conducă spre ameliorarea calității spațiilor urbane și sporirea "prestigiului urban" ca importantă sursă de atragere a investițiilor și, implicit, de creștere economică a orașului. Lucrarea a fost elaborată în scopul definirii unui mod coerent de organizare urbanistică și

Parcul Carol în
zilele noastre.
Vedere din satelit

Parcul Carol în 1927. Fragment dintr-o aero-fotografie realizată de Institutul Geografic Francez

Parcul Carol în Planul orașului București la 1914, Atelierele SOCEC

peisagistică a Parcului Carol, precum și a unui set de categorii de intervenții destinate creării unui cadru spațial - volumetric, ambiental și peisager, corespunzător importanței și rolului său funcțional la scara orașului.

Zona studiată — cuprinzând Parcul Carol și vecinătățile acestuia, se situează în zona sud - vestica a zonei centrale- așa cum a fost el delimitat prin studiul P.U.Z. — Perimetrul Zonei Centrale, și ocupă aria delimitată de Str. Candiano Popescu la est, Calea Șerban Vodă — la sud est, intersecția Bd. Mărășești, str. Mitropolit Nifon și str. 11 iunie la nord și Str. Cuțitul de Argint, str. Constantin Istrati la vest.

Parcul Carol este, alături de Gradina Cișmigiu — unul din parcurile reprezentative ale capitalei, fiind situat în zona centrală, și beneficiind de multiple avantaje - naturale, compoziționale, funcționale. Având o suprafață de aproximativ 30 de hectare, parcul este amplasat în Dealul Filaretului. Proiectul inițial inaugurat cu prilejul Expoziției jubiliare din 1906, aparține peisagistului francez E. Redont (autor și al celebrelor parcuri Bibescu / Romanescu din Craiova, la parcului din Caracal și al familiei Coțofeanu din Coțofeni -Dolj). În prezent, parcul îmbină monumentalitatea dată de puternicul ax principal al intrării cu caracterul peisager al aleilor laterale care încep de la intrarea în parc și se leagă liber cu aleile secundare prin numeroase ramificații.

Lucrările de amenajare ale celor 36 ha au început în septembrie 1905 și au implicat asanarea unei importante suprafețe mlăștinoase din partea inferioară a actualului parc, fapt care a condus la realizarea lacului. Au fost plantați cu acest prilej 4.206 de arbori mari, 5.983 de conifere, 48.215 de arbuști diferiți și 49.200 de plante forestiere, 8.400 de specii de flori și 98.950 de plante înflorite.

Intersectând cornișa Dâmboviței și aflat în proximitatea acesteia, având o serie de elemente de valoare la nivel spațial — configurative și arhitecturale (Calea Șerban Vodă, parcelarea reglementată Șerban Vodă, Observatorul Astronomic, Mausoleul Eroilor, numeroase obiecte de artă), Parcul Carol beneficiază de un real potențial de dezvoltare, constituindu-se ca pol de agrement la nivel municipal, în relație cu celelalte spații planate din sistemul verde al orașului, alături de Parcul Izvor, parcul Cișmigiu și Parcul Tineretului. Elementul spațial dominant — Mausoleul Eroilor — se constituie ca punct de reper și identitate a zonei, susținând perspectivele panoramice de pe cornișa Parcului Tineretului — zona Șoseaua Olteniței — Mărțișor. Dată fiind prezența în interiorul Parcului Carol a acestuia, importanța parcului în ansamblul orașului este dubla: el se constituie ca un element major în rețeaua de

spații plantate cu funcție de recreere — odihnă, agrement, dar este totodată un loc reprezentativ, istoric, memorial — funcție dominantă, pusă în evidență la nivel spațial — compozițional de conceptul original al ansamblului.

Parcul Carol este un ansamblu încheșat și coerent, de valoare excepțională, al cărui caracter arhitectural-urbanistic și peisager este dat de trei aspecte:

- **unitatea compozițională,**
- **calitatea componentelor sale artistice**
- **dimensiunea funcțional-simbolică**

Compoziția de ansamblu a parcului este perfect înscrisă în teren, urmărind atât topografia reliefului cât și vechiul drum dintre câmpie și cornișă. Se observă articularea armonioasă, abilă, făcută cu multă știință, a celor două structuri compoziționale întâlnite frecvent în parcurile, grădinile și, în general, în amenajările peisagere europene din jurul anului 1900: porțiunea de factură regulată, liniară, a zonei centrale situată pe platforma inferioară, (continuată și pe platforma superioară) și cea liberă, cu caracter romantic, care integrează organic prima structură precum și vecinătățile imediate.

Tratarea peisageră a traseelor aleilor ca și gruparea liberă a acestora are rolul de a prelua neregularitățile perimetrului terenului, a denivelării accentuate a pantei dintre cele două platforme, precum și rolul de a asigura spațiile corespunzătoare necesare diferitelor funcțiuni de agrement. Acestei compoziții articulate i se subordonează plantația care, prin dispunerea marilor mase și prin accente, prin alăturarea esențelor variate și prin ierarhizarea ei — de la masive plantate cu arbori (printre care există încă numeroase exemplare seculare sau esențe rare) până la parterul de iarbă și flori — alcătuiește un peisaj deosebit de bine stăpânit, având calități estetice cu totul remarcabile. Subliniem rolul important al plantației în configurarea compoziției peisagere, ceea ce conferă plantației o valoare o valoare culturală cu totul deosebită.

Compoziția parcului din cele două platforme, păstrează memoria geografică a locului legate prin aleea vestică care reia vechiul drum (din planul Boroczyn): cornișa Dîmboviței și dealul Filaretului (accentuată prin fleșa Monumentului Eroilor), și câmpia inundabilă a Filaretului (marcată de prezența lacului și a plantației). Prezența elansată dar transparentă a Monumentului Eroilor este benefică și din acest punct de vedere față de compozițiile anterioare (în care Muzeul militar, fostul Palat al Artelor, reprezenta o obturație prea dură și separa prea tranșant cele două terase), fiindcă lasă să fie percepută această continuitate

Biserica Cuțitul de Argint

geografică.

Parcul Carol este parc istoric, unul dintre cele mai reprezentative ale Capitalei, prin valoarea sa peisagistică, urbanistică, arhitecturală și artistică, prin poziția în oraș și prin natura activităților sale, este un parc care se profilează distinct în sistemul verde al orașului, ca unic la nivel național, cu un profil puternic cultural — memorial.

Strategia de intervenție propusă este cu precădere direcționată spre conservare:

- implementarea unei strategii de management unic la nivel de zona protejată — care să includă în circuitul public obiectivele adiacente parcului, situate în limita de studiu, în cadrul insulei din care face parte parcul — în sensul stabilirii și respectării unui regulament de relaționare — comunicare spațială și funcțională între zone (Muzeul Tehnic, zona întreprinderii Steaua Roșie, biserica Cuțitul de Argint, Arenele Romane, Observatorul Astronomic, Castelul lui Țepeș, sere);
- reabilitare a zonelor degradate de o anumită valoare, fie ea urbanistică/peisagistică/

Arenele Romane

Fântâna Zodiac

arhitecturală/artistică;

- restaurare a monumentelor existente în limita de studiu;
- completarea zonelor neconstituite, în acord cu concepția generală a parcului (compozițională, dendrologică)
- introducerea unor elemente informative, cu privire la istoricul și obiectivele valoroase ale parcului
- implementarea unei serii de obiecte de mobilier urban — unitare ca aspect, care să susțină imaginea generală la nivel de detaliu a parcului.

Această strategie pornește de la datele reale ale parcului asumându-și starea în care se afla acesta în momentul demarării proiectului și perspectivele lui imediate, având în intenție continuitatea structurilor formale și compoziționale pe baze evolutive, precum și re-organizarea funcțională a Parcului pe principiul enunțat mai sus. În acest sens, obiectivele majore urmărite prin Planul Urbanistic Zonal sunt:

- Susținerea caracterului de reprezentativitate
- Accentuarea vocației și profilului său consacrat de **parc istoric - memorial**

- Transformarea într-un pol activ de recreere — odihnă pentru zona sudică a capitalei — în relație cu Parcul Tineretului
- Verigă importantă și continuitate în sistemul verde al orașului

Concluzii

În sine, dezvoltarea urbană a determinat peisajul construit al fiecărei epoci, peisaj pe care l-a transmis mai departe generațiilor următoare, împreună cu un mod de viață specific. Pe de o parte, această evoluție constituie cadrul necesar pentru impulsivitatea dezvoltării ulterioare, dar, în același timp, păstrează legătura cu trecutul. Istoria cadrului urban este o istorie a evoluției, a schimbării, a cazurilor particulare, în care fiecare element constituie o verigă de legătură între anumite etape. Paul Ricoeur spunea că patrimoniul *nu trebuie văzut ca o insulă de arhaism, ci ca sursă a modernității prin virtutea relevanței sale culturale și sociale*⁵; valoarea sa în prezent trebuie acceptată în favoarea contextului trecut (au existat însă perioade istorice care nu au ezitat să demoleze pentru a impune propriul model cultural, în care să se recunoască). În cadrul planificării urbane, orașele istorice exprimă altă dimensiune a modernității — în ideea că problema care se pune este de reutilizare a vechilor forme, înțelegând faptul că peisajele urbane sunt compuse din două baze morfologice diferite — a orașului și a urbanizării, și acest lucru este esențial în abordarea optimă a naturii fiecăreia.

În prezent, societatea informațională produce un nou context economic, social și cultural care plasează patrimoniul în centrul unui proces foarte rapid de industrializare (a informației și comunicării). O politică europeană a patrimoniului trebuie axată pe faptul că acesta a devenit unul din cele mai importante elemente din dezvoltarea industriilor și serviciilor în societatea informațională.

Paradoxal este faptul că în societatea informațională — în contextul globalizării, cultura devine inima dezvoltării economice, constituind în același timp cea mai bună garanție pentru crearea unei identități a Europei. Astfel cultura și patrimoniul⁶ devin factori primi în acest moment pentru constituirea sau consolidarea unei identități a regiunilor, în sporirea atractivității și competitivității acestora. Într-o societate în care accentul se pune pe accesul la informație și cunoaștere, patrimoniul constituie cea mai bună garanție a identității Europei, care cuprinde extraordinara diversitate și potențialul patrimoniului regional.

Note

1 ROZENHOLC, Anita, *Heritage in a networked society*, ECC – PAT 2001 - *Forward Planning: The Function of Cultural Heritage in a Changing Europe*, p.61 – afirmă faptul că „în era noii economii și a societății digitizate nu putem ignora faptul că acum cultura este inima dezvoltării economice și se constituie ca cea mai bună garanție pentru crearea unei identități europene care să cuprindă patrimoniul regional cu toată diversitatea sa.”

2 *** *Les débats sur la ville 7, Fabriquer la ville aujourd'hui* sous la direction de Francis Cuiller, ed. Confluences, Agence d'urbanisme Bordeaux métropole Aquitaine, 2008, p.9, *Fabriquer la ville durable: vers une nouvelle culture urbaine*

3 Lucrarea a fost elaborată în cadrul UAUIM CCPEC, șef proiect prof. dr. arh. Florin Machedon, elaborator principal lect. drd. arh. Cristina Enache, studiu istoric prof. dr. arh. Nicolae Lascu, studiu vegetație asist. drd. ing. hort. Mihaela Marinescu

4 Lucrarea a fost elaborată în cadrul UAUIM CCPEC, șef proiect lect. drd. arh. Cerasella Crăciun, elaborator principal lect. drd. arh. Cristina Enache, studiu istoric lect. dr. arh. Valeriu Drăgan, studiu vegetație asist. drd. ing. hort. Mihaela Marinescu

5 MELISSINOS, Alexandre, *Cities as urban „monuments”*, ECC – PAT 2001 - *Forward Planning: The Function of Cultural Heritage in a Changing Europe*

6 Termenul „patrimoniu” este utilizat în lucrare cu referire atât la cadrul antropic (construit, antropologic) cât și la cel natural.